Р Е Ц Е Н З И Я

от проф. Греди Хаим Асса,

преподавател в Националната художествена академия, София

Катедра „Мода", „Приложен факултет"

на

дисертационния труд на АЛЕКСАНДЪР ПЕТРОВ ВЪЧКОВ на тема:

„Корпоративното облекло" за придобиване на образователна и научна степен „доктор" по научна специалност *05.08.04 — Изкуствознание.*

Дисертационният труд на докторанта Александър Въчков е сериозно и внушаващо респект начинание. Съвсем в съгласие с произхода на думата дисертация, неговият авторски текст е едно задълбочено размишление. Той е детайлно вглеждане в темата, хронологическо и документирано проучване върху българските военни униформи по протежението на почти две столетия. Текстът е написан увлекателно и се чете с лекота, която произтича от дисциплинираното овладяване на проблематиката. Отличава се с понятийна точност, която превръща специализираната ерудиция в познавателен предмет.

Александър Въчков, доказан художник, разглежда униформите като комплексен културен артефакт, следствие от сложните процеси на обмен между универсалното и локалното. В разработката му откривам ярко постижение — последователно анализиране на генезиса на отделните елементи, които изграждат униформата и поставянето им в историческия контекст, който обуславя влиянията, заимстванията и нововъведенията. Александър Въчков изследва както относително устойчивите компоненти в униформата, така и промяната в отличителните й знаци. Тя е регламентирана в юридически текстове от

епохата, които постановяват точно изгледа на униформата. По този начин той умело онагледява взаимното допълване на текстовите източници и визуалния материал. Дисертантът изследва влиянията на европейската мода от съответния период, наред с конкретни заимствания от дадени държави и дава свой отговор за спецификата на този процес. Разглежда утилитарните и парадни функции на униформата.

Начинът на подреждането на дисертационния труд на Александър Въчков говори за един визуален, аналитичен подход към преживяното корпоративно (военно) облекло в периода от 1877 до 1945 година.

Находките, които той ни показва са инспирирани от музейни експонати, факсимилетни копия, фотографии и литературно описателни характеристики на облеклото. Отделните елементи на дрехата, символиката на военното облекло, украсата са достоверни образи, говорещи за задълбочен, научен и изследователски подход по темата. Сравнителните методи, които Александър Въчков си поставя за основна задача, достигат до исторически открития. Разделението на изток-запад — Русия, Германия; Европа — Австрия, Германия, очертават две насоки на развитието на темата облекло.

В едната посока откриваме заимствани препратки от руските образци (морските униформи и заемките от руското облекло) като същевременно е търсено сравнение на служебното, парадното и домашното облекло на военния.

Другата насока — Австрийско-немската (Александър Въчков много добре я подчертава в своите илюстрации) засилва силуета на националния характер чрез подсказване на изтънчеността на офицерската униформа. Това се вижда от дългите шинели, от начина по който е оформен силуета, неговата излъчвана строгост и респект, формите.

Вьолфлин със своите научни трудове и сравнителни характеристики за историческото наследство предлага изследователския си поглед към конкретен исторически обект — войните. Начина на рисуване, изразяване — симетрия, пропорция, хармония, той избягва,

или свежда до абсолютен минимум всякакви историко-фактологически описания. Целта му е да интерпретира философски неизчерпаемия конкретен материал. Това ни дава възможност да погледнем от страни — едно панорамно виждане, и същевременно да открием основните естетически намерения на обекта. Успява да види корелативността между архитектурните форми, начина на обличане, както и съответните душевни състояния на обществото в исторически план: „Нашата телесна организация е формата под която схващаме всичко телесно.".

Правилността на редуване на отделните елементи в офицерските облекла ни доставя удоволствие и наслада, *„…защото нашият организъм е предразположен към правилност на своите функции. Всяка продължителна дейност се извършва в ритмична последователност. Изискването за симетрия също така се корени във вродените предразположения на нашето тяло, тъй като е симетрично конструирано и несъзнателно изискваме същата конструкция и на облеклото. Обратното, асиметрията ни смущава при символичния наглед, където непроизволно се идентифицираме с обекта, сякаш той не е той, а хармонията на нашето тяло е нарушена.*"

Факт е, че и в двете насоки, илюстраторът Александър Въчков успява да очертае и внуши тенденции, които съвременните български дизайнери, докосвайки се до неговия опит, могат да почерпят.

Разбира се, имаме и много примери от нашето съвремие. Не напразно известни дизайнери се обръщат по специален начин към темата. Като художникът-моделиер Валентин Юдашкин, който прави цялостно обновление на руското военно облекло през 2010 г. Утвърденото име Джорджо Армани се занимава изключително с военната италианска дреха — на военнослужещ, на пожарникар, на военен пощальон. Може да се каже, че Кристиян Лакроа, този обичащ изкуството, водещ френски дизайнер, чието име свързваме с възродения от него оптимизъм по неувяхващите епохи на разкош, изцяло обнови френската авиолиния „Ер Франс". Войнишката мода се налага и посредством решенията на Жан Пол Готие, някои модели на „Кензо" и Джон Ричмънд като завладява подиуми и улици, чрез смело полагани

камуфлажни щампи за всекидневно и дори официално облекло. Виждаме специфични копчета, строги ревери, цветови препратки — маслена есенна гама на зеленото и кафявото, и пр., което още веднъж доказва, че „милитари" модата е много близко до облеклото на съвременния човек, предвид постоянно изменящата се политическа и културна обстановка в света.

В България съществува фирмата „Агресия груп", наложила се повече от двадесет години на модния пазар, и фирма „Аполо" ООД, които правят успешни проекти в областта на военното и униформено облекло — за пожарникари, за полиции и за представителите на специалните части.

Илюстраторът Александър Въчков има и други попадения — един изследователски подход, който с лекота и успех прилага към рисунките и живописните си скици, по аналогия с Владимир Димитров-Майстора. Последният е бил участник в Първата световна война и оставя трайна следа в интерпретирането на темата военно-корпоративно облекло. Образът на военния, военното облекло и самата униформа, — била тя парадна или служебна, както и допълващите я елементи — сърмени орнаменти, шапка, калпак, с рибицата, ботуши с шпори и пр. — прави носещия я войник или офицер, да изглежда по различен начин като същевременно му придава значимост в обществото. Дори бихме си задали въпроса: военният костюм, сам по себе си, не е ли огледало на политиката, икономиката и културата на обществото ни?

Не е случайно, че толкова известни автори като Енгър, създал поредица от униформени портрети от 19 век, обръщат специално внимание на униформата. Сред тях е и Андрю Уайт, държащ преди всичко да съхрани духа в творбата, който рисува церемониално облекло и чрез него ни отправя различни реплики и разнообразни културни преплитания. Можем да споменем и Егон Шиле — австрийският художник експресионист, превърнал се в изследовател на човешката фигура, който прави поредица портрети на офицери с мундири и медали, на

доктори — по време на Първата световна война. Така те всъщност се утвърждават и като официални портрети на войната.

Мислейки за всички тези автори и вглеждайки се в дълбочина, виждам начина, по който художникът Александър Въчков рисува своите илюстрации. Те говорят за един контрол върху историческите данни и безкомпромисно точен авторов изказ. Надзорът, който той упражнява върху точния рисунък и върху цвета на дрехата — *мундир, пелерина, кокарда, шапка, ръкавиците, маншети,* както и съпътстващите я детайли — *ордени, нашивки, петлици,* които от своя страна са предмет на сигнуманистиката, всичко това говори красноречиво за аналогия с военната дисциплина и същевременно подсказва елементи на сдържаност и консерватизъм.

Новата динамика, новите форми и новата мода, която се налага в обществото след Първата световна война, сами по себе си раждат и нови униформи. Не случайно се налага и футуризма в изкуството и литература — търсещ нови форми на изобразяване. Дадаизмът, сюрреализмът започват да влияят косвено, директно или не директно върху формирането на новите визии за облеклото. Някои хора трудно намират смисъл в живота — искат да се възродят. Други вплетени в колелото на професията не опознават радостите, радостите на учения и най-вече, на търсещия… Те също искат да се възродят. Един от способите това да се случи е като облекат униформи. Но понякога това води след себе си пеене на военни химни или делене на хляба с другарите си. По думите на Екзюпери *„Те ще намерят онова, което търсят — вкуса към универсалното, но ще умрат от хляба, който им се поднася.*"

Разбира се, тук, при докторанта Александър Въчков нещата стоят различно — той е открил смисъла. Смисъла да ни предлага, в продължение на две десетилетия, своите книги (седем на брой), както и многобройните си статии (седемнадесет), които са плода на неговия упорит труд и проучвателна работа. Те събират в себе си богат документален снимков материал и педантично изработени илюстрации. Всяка една от тях представя по възможно най-добрия начин съществени

моменти от развитието на българската военна униформа — в нейната сто и тридесет годишна история. Чрез своето изразяване и интерпретиране на документалното, докторантът се превръща в последователен хроникьор, със собствен език и поглед на военното снаряжение, заимствано от снимки, факсимиленти изображения и фотографии. С това художникът-илюстратор по специален начин успява да запълва голямата празна ниша в родната ни униформология.

Бих споделил някои препоръки от чисто техническо естество, които не намаляват стойността на предлаганата разработка. Текстът на Александър Въчков само ще спечели, ако към него бъде прибавено кратко методологическо въведение, в което се изложи описание на структурата на дисертацията по отделните глави. Може авторът на дисертационния труд да добави, да откликне, да се задълбочи във военния аксесоар — имам предвид медали, ордени, ленти и миниатюрите към тях. Това би довело до един по-изчерпателен и по-точен анализ, съпътстващ цялостната културната визия на аксесоара, като цяло и по време на войните. Един чисто образователен пункт е изброяването имената на художниците, станали неизменна част от военните исторически събития като Ярослав Вешин, Владимир Димитров - Майстора, Иван Милев, Илия Бешков и др. Плакатите, карикатурите и рисунките на Александър Божинов, неизменно съпътстващи военните събития, са съществен символ на пропагандата и художествен елемент от епохата — част от културния процес на визуализирането на българската военна индустрия. Добре би било да има и заключение, което да „затвори" изследователския труд на докторанта.

Дълбоко се надявам, че тази дисертационна работа няма да остане сама, а ще се надгражда. Ще прерасне в книга, с включен в нея богат илюстрационен материал, която ще предостави възможност за паралелни прочити от страна на дизайна на униформата, а от друга на модния дизайн като цяло. Също така е възможно разглеждането и по-широкото застъпване на посоката военно-помощен персонал: фронтови лекари, санитари, помощници, пощальони, вестители и особеностите на

военното облекло. Една такава разработка би се превърнала в първа енциклопедия на военното облекло, базираща се вече на цялостно научно-методологическо проучване и изследване.

Предвид всичко изложено по-горе изказвам своята убеденост в високото качество на работата на представения дисертационен труд и давам положителна оценка на хабилитационно изследване. Препоръчвам горещо на Александър Петров Въчков да му бъде присъдена образователната и научна степен „доктор" от многоуважаемото научно жури към Националната художествена академия.

9 май 2014 г. **Проф. Греди Асса**